

25. emakeeleolümpiaadi juhend

2009/2010

Korraldaja : Tartu ülikool, eesti keele ja soome-ugri keeleteaduse osakond

Olümpiaadi teemaks on „Meedia keel“.

Olümpiaadi eesmärgiks on äratada õpilastes sügavamalt huvi emakeele ja selle kasutusvaldkondade, täpsemalt meedia keele vastu, arendada iseseisva uurimustöö oskust, loomingulisust ja leidlikkust keelega seotud nähtuste kogumisel ja analüüsimisel

Me kõik teame, et meedia mõjutab meie igapäeva keelekasutust. Sellest, millist keelt kasutab ajakirjandus, sõltub keel rohkem, kui me seda tavaliselt arvata oskame. Meedia kaudu tulevad kasutusele uued sõnad ja väljendid, meedia põlistab tsitaatsõnade ja laenude kasutamise, aga ka meie stiilivalikud on sageli meedia keelest sõltuvad. Seetõttu on meedia keele uurimine huvitav ja kasulik. See annab laiemat ülevaate keele arengusuundumustest ja võimalikest tulevikumuutustest. Meedia keele uurimisel pole põhjust piirduda vaid trükiajakirjanduse keelega, see on ka interneti ja selle paljude žanriliselt eripalgeliste tekstide keelekasutus. Inimese keeleoskust hinnatakse kui oskust toime tulla tekstidega – emakeeleolümpiaadi ülesanded mõõdavad eelkõige toimetulekuoskust meediatekstidega.

Olümpiaadi korraldusest

Alates 2007/2008. õppeaastast korraldavad emakeeleolümpiaadi vaheldumisi Tartu ülikool ja Tallinna ülikool. Tänavust emakeeleolümpiaadi korraldab Tartu ülikooli eesti keele osakond. Nagu tavaks on olümpiaad kolmele vanuserühmale (7.–8. klass, 9.–10. klass, 11.–12. klass) kahes voorus.

- *Eelvoorud*

7.–8. klassi õpilased pääsevad lõppvooru koolivooru ja linna- või maakonnavooru kaudu. Selle rühma ülesanded toetuvad kehtivale kooliastme eesti keele ainekavale ja olümpiaaditeemale. Ülesannetega mõõdetakse meediatekstide mõistmist, oma seisukohtade ja arvamuste väljendamist ja põhjendamist ning nende kirjaliku väljendamise oskust. Olümpiaadiülesanded ei pruugi piirduda vaid kirjalike tekstide analüüsiga, samavõrd võivad need põhineda auditiiv- või auditiiv-visuaalsetel tekstidel. Nooremas vanuseastmes on ülesannete aluseks lühikesed eakohased terviktekstid või tekstikatted ajakirjandusest või visuaalmeediast. Kõigi ülesannete puhul hinnatakse õpilase enda keelendite õigsust ja konteksti sobivust, st oluline on lisaks tekstide mõistmisele ka õpilase stiilitaju.

9.- 10. klassi ja 11.- 12. klassi õpilastel on lõppvooru pääsemiseks kaks võimalust: kooli-, linna- või maakonnavoorus lahendatud ülesannete alusel või esimeses voorus koostatud uurimustöö põhjal.

Iga kool korraldab olümpiaadi **koolivooru 7.–12. klassidele**. Koolivooru ülesanded koostavad koolide eesti keele õpetajad. Olümpiaadi **maakonna- ja linnavoored** koolivoorude parimatele toimuvad laupäeval, **23. jaanuaril 2010** maakonna või linna ainesektsiooni või EES-i osakonna korraldusel. Piirkonnavooru ülesanded 7.–12. klassidele koostab TÜ eesti keele osakonna juures moodustatud emakeeleolümpiaadi komisjon. Piirkonnavooru ülesannete lahendamiseks on aega 2,5 astronoomilist tundi.

Piirkonnavooru töid hindavad piirkonnakomisjonid ja piirkonniti koostatakse iga vanuserühma üldpingerida. Tulemused vormistatakse protokollina. Piirkonnavoорude protokollid ja iga vanuserühma parim töö tuleb saata hiljemalt **8. veebruariks 2010** emakeeleolümpiaadi komisjonile.

Lõppvooru pääseb ka **uurimistöõde** põhjal

Uurimistöode (9.-10. kl ja 11.-12. kl) esitamise tähtaeg on **25. jaanuar 2010** (postitempli kuupäev). Tööd tuleb saata või tuua TÜ eesti keele osakonda aadressil:

Emakeeleolümpiaad

Eesti keele osakond

Ülikooli 18

50090 TARTU

(või tuua Ülikooli 18 ruum 124)

- **Lõppvoor**

Emakeeleolümpiaadi komisjon teeb otsuse lõppvooru kutsutavate kohta. Lõppvooru kutsutakse piirkonnavoortulemuste üleriigilise üldpingerea alusel 7.–8. klassi 20 paremat, 9.–10. klassi 15 paremat, 11.–12. klassi 15 paremat ning uurimistöode põhjal 15 paremat 9.–10. klassi vanuserühmast ja 15 paremat 11.–12. klassi vanuserühmast, kokku 80 õpilast. Komisjonil on õigus osalejate kvooti muuta, kui nõuetekohaseid uurimusi ei laeku piisavalt, ja osalejate arvu suurendada, kui pingereas on võrdse punktisumma saanud õpilasi.

Emakeeleolümpiaadi üleriigiline **lõppvoor** korraldatakse **12. ja 13. märtsil 2010** Tartu Ülikoolis. Lõppvoorus tuleb kõikidel vanuserühmadel lahendada olümpiaadi teemat puudutavaid ülesandeid. Otsuse lõppvooru kutsutavate kohta teeb emakeeleolümpiaadi komisjon. Olümpiaadi lõppvooru ajakava ja sinna kutsutud õpilaste nimekiri avaldatakse TÜ Teaduskooli kodulehel www.teaduskool.ut.ee/ekkek.

Küsimustega palutakse pöörduda Kersti Lepajõe poole meili teel aadressil – Kersti.Lepajoe@ut.ee

- **Uurimisteemad 9.- 10. klassi ja 11.- 12. klassi õpilaste jaoks**

1. Stiilivärvinguga sõnavara ajalehekeeles. Uurimuse eesmärgiks on selgitada, mil määral kasutatakse ajalehtedes mitteneutraalset sõnavara. Enne materjali kogumise juurde asumist tuleks selgeks teha, kuidas eesti keele sõnavara stilistiliselt jaguneb („Eesti keele käsiraamat” III trükk, Tallinn 2007, peatükk „Leksikoloogia” lk 591–703). Seejärel koguda kas ühest või võrdlevalt mitmest väljaandest eri stiilivärvinguga sõnu. Analüüsiks sobiv materjalihulk on sadakond sõna. Sõnad tuleks esitada lauses. Analüüsi käigus tuleks kogutud materjal liigitada näiteks selle järgi, kas stiilivärvinguga sõna esineb pealkirjas, ajakirjanikutekstis, tsitaatides, referaatides vm. Võib ka võrrelda esinemissagedust eri lehtedes, jagada sõnad stiilivärvingu järgi alaliikidesse vm. Liigituse eeskujusid leiab „Eesti keele käsiraamatust” ja sõnade stiilivärvingut võib kontrollida õigekeelsussõnaraamatu ÕS 2006 järgi.

Kirjandus:

Kasik, Reet 2004. Muutuv meedia – muutuv keel. – Oma Keel 2, lk 5–14

Kasik, Reet 2001. Keel tekstidena. – Oma Keel 1, lk 14–9

2. Uuemad inglise laenud ajakirjanduskeeles. Töö eesmärgiks on selgitada, mil määral ja millisel kujul levivad ajakirjanduskeele kaudu eesti kirjakeelde uuemad inglise laenud. Selleks koguda kas ühest või mitmest väljaandest sadakond inglise keelest ülevõetud sõna (lauses), selgitada ÕS 2006 või muude allikate abiga nende tähendus ja liigitada vastavalt sellele, milline on sõna kirja pilt (tsitaatsõnad, häälduspäraselt kirjutatud sõnad, kirja pildi järgi mugandatud võõrsõnad), mis sõnaliiki laenud kuuluvad, mis tähendusrühmadesse nad jagunevad vms. Sobiva liigitusviisi valib kirjutaja ise. Allikaks võib võtta laia levikuga üldloetava väljaande, aga töö aluseks võib valida ka mõne erialajakirja. See annab võimaluse vaadelda laenude kasutust mingis erialakeeles.

Kirjandus:

Leemets, Tiina 2002. Mullivann, peenema nimega *jaccusi* – Oma Keel 1, lk 41–46

ÕS 2006

3. Ajalehe pealkirjad. Uurimistöö eesmärgiks on jälgida, kuidas ajalehed oma lugusid pealkirjastavad. Materjaliks võib valida näiteks ühe ajalehe nädala pealkirjad või sama päeva pealkirjad mitmest ajalehest. Võib võrrelda ka sama lehe paberväljaande ja võrguväljaande pealkirju. Koguda tuleks ajalehe kõik pealkirjad. Ülesandeks on liigitada pealkirjad struktuuri järgi (fraas, lihtlause, verbilause, liitlause) ja võrrelda nende kasutust eri rubriikides (Eesti uudised, välisuudised, arvamusküljed jne). Lisaks võib jälgida, kas pealkirja öeldis väljendab minevikku, olevikku või tulevikku, kas aluseks on üksikisik, asutus/kollektiiv või eluta mõiste, kuivõrd pealkirjades kasutatakse kohanimesisid vms.

Kirjandus:

Hennoste, Tiit 2001. Uudise käsiraamat. Tartu: Tartu ülikooli kirjastus

Kasik, Reet 2007. Sissejuhatus tekstiõpetusse. Tartu: Tartu ülikooli kirjastus

4. Uudiste geograafia. Töö eesmärgiks on vaadelda, millises vahekorras pakub kohalik ajaleht maakonnauudiseid, Eesti uudiseid väljastpoolt oma maakonda, välismaa uudiseid. Selleks kirjutatakse välja ühe või mitme ajalehenumbri kõik kohanimed (laused) ja liigitatakse need vastavalt sündmuse kaugusele. Lisaks võib vaadelda, millises vahekorras edastatakse linnas ja maal toimuvaid sündmusi, maakonna eri valdades toimuvaid sündmusi, mis tüüpi sündmusi edastatakse välismaalt, mis tüüpi sündmusi Eestist ja mis tüüpi sündmusi maakonnast jne. Võiks püüda selgitada, mis põhjusel on ühe või teise väljaande uudiste geograafia valik selline, nagu ta on. Võimaluse korral võib võrrelda eri kümnendite ajalehti praeguste väljaannetega.

5. Koolilehtede võrdlus. Töö eesmärgiks on võrrelda eri koolide lehti või koolide kodulehti ja analüüsida, milliseid teemasid koolilehed või kodulehed käsitlevad, missugust informatsiooni neis antakse ja mis tüüpi tekste seal avaldatakse. Kirjutised tuleks rühmitada sobivalt valitud liikidesse ja võrrelda ka teemade esinemissagedust. Jälgida võiks ka, millised on koolilehtede keelekasutuse iseloomulikud jooned.

6. Uue meedia keelekasutus. Töö eesmärgiks on uurida, millist keelt kasutatakse suhtlusportaalides, e-kirjades, mobiilisõnumites jm. Selleks koguda ühest või mitmest suhtluskanalist kirjakeelest erinevaid sõnakujusid, vorme, märke jms, rühmitada need sobivalt valitud liikidesse ja kirjeldada suhtluskanalite keelekasutuse eripära.

Kirjandus:

Kukk, Inga 2001. Kas elektrooniline õigekirjareform? – Oma Keel 2, lk 26–33

Salla, Sigrid 2002. Jututuba kui võrgusuhtlusvorm. – R. Kasik (toim.), Tekstid ja taustad (I). Artikleid tekstianalüüsist. Tartu Ülikooli eesti keele õppetooli toimetised 23. Tartu: Tartu ülikooli kirjastus, 128–151

Kerge, Krista 2004. Veebikommentaariumi mitmetahuline maailm. – R. Kasik (toim.), Tekstid ja taustad III. Lingvistiline tekstianalüüs. Tartu: Tartu ülikooli kirjastus, lk 51–73

Oja, Anni. Internetikeele uurimise võimalused ja takistused: internetiportaali rate.ee korpuse analüüsimine. <http://www.fl.ut.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=121026/> (07.09.2009)

7. Omadussõnad trükireklaamides. Töö eesmärgiks on uurida, kuidas iseloomustatakse reklaamides reklaamitavat kaupa ja reklaamisituatsiooni osalisi (tarbijat, pakkujat). Selleks koguda trükireklaamidest (ajalehtedest, ajakirjadest) sadakond reklaamlauset, milles on kasutatud omadussõnu. Materjali võib liigitada vastavalt omadussõna tähendusele (absoluutsed omadused nagu värv, kuju vms või suhtelised omadused nagu headus, meeldivus jne), vormile (alg-, kesk- ja ülivõrdes omadussõnad), kirjeldatavale objektile (toote, pakkuja või tarbija iseloomustus). Võib jälgida ka, mil määral kasutatakse koos omadussõnadega intensiivsuslaiendeid (*väga, äärmiselt*), liitsõnu (*superodav, peegelsile*) jne.

Kirjandus:

Kasik, Reet, 1996. Keeleline mõjutamine reklaamis. – Keel ja Kirjandus, lk 100–104

Kasik, Reet 2000. Reklaamikeel tekstiliigina. – Kogumikus: Eesti keele allkeeled. Tartu ülikooli eesti keele õppetooli toimetised 16. Tartu: Tartu ülikooli Kirjastus, lk 111–127

Bachmann, Talis 2005. Reklaamipsühholoogia. Tallinn: Ilo

Kust saab abi? Abiks on kooliõpikud, nagu Katrin Aava „Kõnekunst“ ja „Veenmiskunst“, Martin Ehala „Kirjutamise kunst“, Külliki Kase „Meediaõpetus“, Maaja Hage „Tekstiõpetus“ jms. Abi võib otsida ka Tiit Hennoste „Uudiste käsiraamatust“ (2001) ja Reet Kasiku raamatust „Sissejuhatus tekstiõpetusse“ (2007). Abiks on kindlasti ajakiri Oma Keel. Keeleprobleemides orienteerumiseks pakub tuge Tiiu Erehti, Mati Erehti ja Kristiina Rossi „Eesti keele käsiraamat“.

Uurimistöö vormistatakse arvutil, see on korralikult vormistatud ja korrektses eesti keeles. Tööl peab olema tiitelleht, sisukord, teoreetiline sissejuhatus ja kokkuvõte, joonised ja tabelid on allkirjaga ja nummerdatud jne. Töö maksimaalne lubatud pikkus ilma lisadeta on 20 lehekülge (Times New Roman, 12 p kiri, reavahe 1,5 ja tähemärke u 1800 lehekülje l, s.o kokku lisasid arvestamata kuni u 36 000 tähemärki). Uurimistöode vormistamise kohta saab täpsemat teavet Artma, I. Sõrmus, K., Vija, M 2008. Uurimistöö kirjutajale. Tartu: Atlex

Jõudu ja indu kõigile!

Emakeeleolümpiaadi komisjon